

«شرح دعای سحر»؛ مظهر تام وجه شیعی عرفان امام خمینی(ره)

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی اظهار کرد: «شرح دعای سحر» مشتمل بر معارف عمیق و باطنی از آثار مهم امام(ره) است که در واقع وجه شیعی ایشان را به منصف ظهور رسانده است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی اظهار کرد: «شرح دعای سحر» مشتمل بر معارف عمیق و باطنی از آثار مهم امام(ره) است که در واقع وجه شیعی ایشان را به منصف ظهور رسانده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، هادی وکیلی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در هفتمین نشست از سلسله نشست‌های «171# سومین جشنواره ملی مطالعات قرآنی دانشجویان کشور» با عنوان «171# بررسی اندیشه‌های عرفانی امام خمینی(ره)» که امروز یکشنبه، 23 بهمن‌ماه، در سالن همایش‌های ایکنا برگزار شد، به بیان سخنانی درباره شخصیت عرفانی امام خمینی(ره)، ویژگی‌های خاص عرفان ایشان و تبیین برخی از نوآوری‌های امام(ره) در مباحث عرفان نظری و عملی پرداخت.

بنابر این گزارش، وکیلی در ابتدای سخنان خود عرفان اسلامی را یکی از بزرگترین دستاوردهای تعالیم نبوی و علوی برشمرد و اظهار کرد: امام(ره) در کنار ویژگی‌های خاص خود در علوم اسلامی(فقه و اصول، سیاست...) در عرفان اسلامی در دوره خود شخصیت کم‌نظیر و بلکه بی‌نظیری بوده است و بررسی آرای ایشان می‌تواند برای جامعه تشنه معنویت ما و نیز برای مقابله با نحله‌های انحرافی نوپدید بسیار مؤثر باشد.

این محقق و پژوهشگر با اشاره به بستر تاریخی عرفان اسلامی عنوان کرد: فقه و علوم پیرامونی آن(اصول، درایه، رجال...) در پاسخ به پرسش‌های شرعی و احکام ظاهری، کلام و فلسفه در پاسخ به پرسش‌های ناظر به عقاید، علم اخلاق در پاسخ به پرسش‌های حوزه چگونگی کسب فضایل و اجتناب از رذایل و تصوف یا عرفان نیز در پاسخ به پرسش‌های مربوط به کیفیت ارتباط انسان با خداوند یا حقیقت غایی به وجود آمد.

وی با بیان این‌که وجه تاریخی معارف قلبی، تصوف و از ظهور ابن‌عربی به این‌سو نام عرفان به خود گرفته است، با اشاره به بستر عرفانی تفکر امام خمینی(ره) گفت: امام در بستر تفکر ابن‌عربی رشد کرده است. کتب نفیس ابن‌عربی(به‌ویژه فصوص و فتوحات) از شاهکارهای عرفان اسلامی محسوب می‌شوند و حکمای ایران گرم‌ترین و غنی‌ترین حوزه‌های درسی متون ابن‌عربی را عهده‌دار بوده‌اند.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با اشاره به منابع اخلاقی و عرفانی مکتب عرفانی امام خمینی(ره) تصریح کرد: مرحوم آیت‌الله شاه‌آبادی استاد فحل و بی‌نظیر امام(ره) نخستین شاخه عرفانی امام(ره) بوده‌اند که دقت نظر در تدریس متون و گرایش به عرفی کردن عرفان در جامعه از جمله ویژگی‌های ایشان بوده است. مرحوم آیت‌الله شیخ محمدجواد ملکی تبریزی دومین شاخه عرفانی امام(ره) است و امام خمینی(ره) کتاب «171# سرالصلوة» خود را در تبیین عرفانی نماز از مقدمات تا مقام تسلیم، به سبک «171# اسرارالصلوة» آن مرحوم به نثر مسجع و زیبایی تألیف کرده‌اند.

هادی وکیلی:

تعلیقات عرفانی امام(ره) را می‌توان بر سه دسته ایضاحی(توضیح و بسط قسمت‌های مغلق)، اقتراح‌ی(ارائه پیشنهاد و برداشت جدید) و انتقادی(82 تعلیقه انتقاد بر ابن‌عربی، قیصری و آیت‌الله شاه‌آبادی) تقسیم کرد نویسنده «171# نقدهای امام خمینی(ره) بر متن و شارح فصوص» در بخشی از سخنان خود با اشاره به این‌که امام(ره) به مکتب عرفانی ابن‌عربی، پایه‌گذار عرفان اسلامی تعلق دارد، تصریح کرد: امام(ره) جز در موارد خاصی که به اصول تفکر و معارف شیعه مربوط می‌شود، در عمده موارد تابع سبک عرفانی ابن‌عربی و ویژگی‌های عرفان او در حوزه نظری و عملی است.

وی در معرفی آثار و آرای امام خمینی(ره) بیان کرد: «171# مصباح الهدایة إلى الخلافة والولاية» یکی از آثار نفیس امام خمینی(ره) در عرفان نظری است که به موضوع شرح مقام انسان کامل و خلافت و ولایت او اختصاص دارد و در آن علاوه بر ابن‌عربی به سخنان کسانی چون ملاعبدالرزاق لاهیجی، قاضی‌سعید قمی و محقق قمشه‌ای ارجاعات متعددی داده است.

وکیلی تعلیقات نفیس بر شرح فصوص الحکم قیصری را از دیگر آثار امام برشمرد و پس از ارائه سخنانی در وجه تسمیه فصوص از سوی ابن‌عربی گفت: این کتاب بنابر گزارش عثمان یحیی بیش از 300 شرح و 300 جرح(ردیه) دارد و شرح قیصری از شروح کلاسیک

و درسی است و برخی معتقدند هرکه شرح قیصری را بفهمد، کل فصوص را فهمیده است. امام در دیدگاه‌های خود در شرح مقدمه قیصری بر فصوص مستقل عمل می‌کند و در موارد بسیاری انتقاداتی بر قیصری و ابن‌عربی وارد می‌کند.

نویسنده «؛ گلچین عرفانی امام خمینی(ره)» تعلیقات امام(ره) بر «؛ مصباح الانس» محمدبن حمزه معروف به ابن فناری را که خود شرحی بر رساله «؛ مفتاح الغیب» صدرالدین قونوی است را از دیگر آثار عرفانی امام(ره) برشمرد و خاطرنشان کرد: تعلیقات امام(ره) را می‌توان بر سه دسته ایضاحی(توضیح و بسط قسمت‌های مغلق)، اقتراح(ارائه پیشنهاد و برداشت جدید) و انتقادی(82 تعلیقه انتقاد بر ابن‌عربی، قیصری و آیت‌الله شاه‌آبادی) تقسیم کرد.

وی «؛ شرح دعای سحر» را از جمله آثار عرفانی دیگر امام خمینی(ره) برشمرد و گفت: دعای سحر مشتمل بر معارف عمیق و باطنی است و شرح عرفانی این اثر در واقع وجه شیعی عرفان امام(ره) را به منصفه ظهور رسانده است. همچنین در «؛ اربعین حدیث» که امام(ره) آن را به رسم علمای اسلام در مضمون عرفانی و اخلاقی نگاشت و نیز در کتاب «؛ سرالصلوة» که به نوعی عرفان الاحکام است، نیز بخش‌هایی از آرای امام خمینی(ره) متبلور شده است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در بیان چگونگی رابطه عرفان و سیاست در اندیشه امام خمینی(ره) ادامه داد: عرفان با علوم مختلفی چون فلسفه، ریاضیات(به‌ویژه هندسه)، فیزیک(به‌ویژه فیزیک کوانتوم،... و سیاست) ارتباط دارد. این ارتباط به دو شکل می‌تواند جلوه کند: نخست آن‌که تعالیم عرفانی مبنای علم یا عمل سیاسی قرار می‌گیرد و دیگر آن‌که فردی که جامع خصائل ممتاز عرفانی و انسانی است، وارد سیاست شده و بلکه بنیانگذار یک نهضت سیاسی قرار می‌گیرد.

وکیلی ادامه داد: امام در واقع چند تیپ شخصیتی را در خود جمع کرده و در وجه سیاسی و مبارزه خود، شخصی نترس و برخوردار از حالات عرفانی است، جهان را مظهر و محضر خداوند می‌بیند. البته جمع بین عرفان و سیاست در شخصیت امام(ره) لزوماً به این معنا نیست که در سیاست تحت تأثیر عرفان خود باشند و یا بالعکس در بیانات عرفانی خود تحت تأثیر سیاست باشند.

وی در ادامه سخنان خود به تبیین برخی از نوآوری‌های امام(ره) در عرفان نظری و عملی پرداخت و گفت: امام(ره) بر خلاف عمده عرفای اسلامی که نخستین منزل را یقظه برشمرده‌اند، تفکر را نخستین منزل سلوکی سالك برشمرده که دیگر مقدمه‌ای برای آن نمی‌توان تصور کرد؛ چراکه انسان حیوان ناطق و ناطق، حی متفکر است.

این محقق و پژوهشگر دیدگاه خاص امام(ره) درباره اسفار اربعه و نقد و تکمیل نظر آقامحمدرضا قمشه‌ای در باب این موضوع، رویکرد شهودی ایشان به بحث‌های وجودشناختی و سلسله مراتب وجود(برخلاف قیصری که ادبیاتی فلسفی دارد)، دیدگاه خاص امام درباره مسئله ختم ولایت(نقد ابن‌عربی) و انتقاد به ابن‌عربی در موضوعاتی چون قابل تحمل شدن تدریجی عذاب برای جهنمیان، ایمان ابلیس و فرعون و ... را از جمله ابتکارات و نوآوری‌های امام خمینی(ره) برشمرد.